

A FOGYATÉKOSSÁGGAL ÉLÖKET AZ UTAZÁSAIK SZORÁN ÉRT DISZKRIMINÁCIÓ ÉRZÉKELÉSE AZ ÉRINTETTEK RÉSZÉRÖL

¹Gonda Tibor ✉, ²Csóka László, ³Szabó Anett

¹Egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Marketing és Turizmus Intézet; gonda.tibor@kkt.pte.hu, ORCID: 0000-0002-9514-2268

²Adjunktus, Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Marketing és Turizmus Intézet; csoka.laszlo@kkt.pte.hu, ORCID: 0009-0005-1255-198X

³PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem, Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola; anettszabo78@gmail.com, ORCID: 0009-0002-9149-9902

ABSZTRAKT

Az akadálymentes turizmus sokáig a turizmuskutatás elhanyagolt területe volt. Ezen kíván változtatni az „Accessible” Erasmus-projekt keretében megvalósuló, 4 országra kiterjedő nemzetközi kutatás. A fogyatékossgal élök körében megvalósított helyzetfeltáró kutatás révén számos új eredményt ismerhetünk meg a célcsoport turisztikai fogyasztási szokásairól. Többek között arra is kiterjedt a vizsgálat, hogy a társadalmi környezet mennyire befogadó, és a fogyatékossgal élöket éri-e hátrányos helyzetű megkülönböztetés az utazásaik során. A negatív gyakorlat hatással lehet az érintettek utazási motivációjára és utazási gyakorlatára. A diszkriminációra való figyelemfelhívás és előfordulási típusainak a vizsgálata elősegítheti a helyes gyakorlat kialakítását, a társadalmi inklúzió erősödését.

Kulcsszavak: akadálymentes turizmus, diszkrimináció, fogyatékossgal élök

Köszönetnyilvánítás: A tanulmány az Európai Unió Erasmus+ programjának támogatásával jött létre, a „The development of the innovative educational method of ACCESSIBLE tourism in Central Europe” – ACCESSIBLE című, 2022-2-HU01-KA220-HED-000099410 azonosítószámú projekt keretében. Az Európai Unió finanszírozásával. Az itt szereplő vélemények és állítások a szerző(k) álláspontját tükrözik, és nem feltétlenül egyeznek meg az Európai Unió vagy az Európai Oktatási és Kulturális Végrehajtó Ügynökség (EACEA) hivatalos álláspontjával. Sem az Európai Unió, sem az EACEA nem vonható felelősségre miattuk.

Benyújtva: 2024. január 07.

Elfogadva: 2024. március 22.

Publikálva: 2024. április 16.

PERCEPTION OF DISCRIMINATION AGAINST PEOPLE WITH DISABILITIES DURING TRAVELLING

¹Tibor Gonda ✉, ²László Csóka, ³Anett Szabó

¹Associate professor, University of Pécs, Faculty of Business and Economics, Institute of Marketing and Tourism; gonda.tibor@kttk.pte.hu, ORCID: 0000-0002-9514-2268

²Senior lecturer, University of Pécs, Faculty of Business and Economics, Institute of Marketing and Tourism; csoka.laszlo@kttk.pte.hu, ORCID: 0009-0005-1255-198X

³PhD Student, University of Pécs, Doctoral School in Regional Policy and Economics; anettszabo78@gmail.com, ORCID: 0009-0002-9149-9902

ABSTRACT

Accessible tourism has long been a neglected area of tourism research. This is about to change with the international 4-country research under the Erasmus project "Accessible". The exploratory study of people with disabilities provides a wealth of new findings on the tourism consumption habits of this target group. The research has also looked at how inclusive the social environment is and whether people with disabilities are discriminated against when travelling. Negative practices may have an impact on the motivation and travel practices of people with disabilities. Examining the prevalence of discrimination and raising awareness can help to develop good practice and increase social inclusion.

Keywords: accessible tourism, discrimination, people with disabilities

Acknowledgements: This study was supported by the Erasmus+ programme of the European Union, in the framework of the project "The development of the innovative educational method of ACCESSIBLE tourism in Central Europe" - ACCESSIBLE, project number 2022-2-HU01-KA220-HED-000099410. Funded by the European Union. The opinions expressed and the statements made herein are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official position of the European Union or the European Agency for Education and Culture (EACEA). Neither the European Union nor the EACEA can be held responsible for them.

Received: 07 January 2024

Accepted: 22 March 2024

Published: 16 April 2024

1. Bevezetés

A fogyatékosággal élők körét nem lehet egyértelműen lehatárolni. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) adatai szerint a Föld lakosainak több mint 15%-a él valamilyen fogyatékosággal (WHO Online, 2011), azaz minden 6. ember érintett. Magyarországon a népszámlálási adatok is ellentmondást rejtenek magukban. A 2011. évi népszámlálás során a teljes népességben 490 578 ember vallotta magát fogyatékosnak, a 2016-os mikrocenzus szerint a fogyatékos emberek száma 408 021 fő volt. A magukat fogyatékosnak valló emberek közel fele 60 év alatti, ami hozzávetőlegesen 200 ezer főt jelent. Ha figyelembe vesszük a fent említett WHO-adatot és ezt összevetjük a hazai népszámlálási adatokkal, akkor látható az 5 és a 15% közötti hatalmas különbség. Nyilván ez nem a hazai lakosság átlagon felüli egészségügyi állapotából következik, hanem a felmérés módjából. Vélelmezhető ugyanis, hogy az öregséggel járó egészségkárosodással rendelkezők széles köre (pl. látás- és/vagy hallásproblémával, vagy mozgásokban meglévő akadályoztatással rendelkezők) nem tekintették önmagukat fogyatékosággal élőnek. Ezen a téren módszertani változást eredményezett a 2022-es népszámlálás, amely már nemcsak a fogyatékosággal élőkre, hanem az akadályoztatással élésre is rákérdezett. 753 747 fő adott olyan választ, hogy fogyatékosága van, vagy súlyosan korlátozott (KSH Online, 2022). Fontos azt is figyelembe venni, hogy a több mint 9 millió megkérdezett közül több mint 2, 6 millió ember nem válaszolt erre a kérdésre. A tisztánlátást nehezíti az is, hogy további 2 468 391 fő vallotta azt, hogy rendelkezik valamilyen mértékű korlátozottsággal.

A fogyatékosággal élő emberek még a magas életszínvonalú, jóléti országokban is egyértelműen a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportok közé tartoznak: rosszabb egészségi állapotúak, alacsonyabb szintű iskolai végzettséggel és foglalkozásokkal rendelkeznek (Bernát et al., 2022). Ráadásul a fogyatékosággal élő emberek között sokkal nagyobb a szegénységben élők aránya, nagyobb eséllyel válnak zaklatás, erőszak vagy bűncselekmények áldozatává, mindamelllett, hogy általában kisebb eséllyel kapnak megfelelő jogvédelmet is, ráadásul nagy részük eleve korlátozott jogi keretek között él (WHO Online, 2011). Ez a hátrányos helyzet az azonos háztartásban élő családtagokra is kiterjed, és az ő életüket, társadalmi és térbeli mobilitásukat, munkavállalásukat, szabadidős és rekreációs lehetőségeiket, valamint egészségi állapotukat is befolyásolja. Jelen tanulmányunkban az akadálymentes turizmus széleskörű vizsgálatán belül arra keressük a választ, hogy az utazásaik során a fogyatékosággal élőket éri-e diszkrimináció, ha igen, akkor milyen mértékben és milyen megnyilvánulásokban. A korábbi kutatási eredményeinket és a megismert szakirodalmat alapul véve a következő 3 hipotézist állítottuk fel:

- H1: Az iskolai végzettség növekedésével nő a diszkrimináció érzékelésének aránya a turizmusban.
- H2: A nők esetén nagyobb a diszkrimináció észlelésének aránya a turizmusban.
- H3: A fogyatékoság súlyosságának mértékével párhuzamosan növekszik a turizmusban észlelt diszkrimináció mértéke.

2. Szakirodalmi összefoglaló

A fogyatékossgal élő emberekkel szembeni előítéletek mélyen gyökereznek és összefüggnek a társadalom általános állapotával, a politikai, gazdasági, kulturális, szociálpolitikai rendszereivel. Az ezzel kapcsolatos általános lakossági attitűd vizsgálatának komoly hagyományai vannak (Bernát et al., 2022). Ezen vizsgálatok alapján megállapíthatjuk, hogy a társadalmi attitűdök kérdése nem független a korábban említett strukturális hátrányoktól, sőt azoknak részben oka és részben következménye is. Ebből következik, hogy a turizmus kínálati oldalát biztosító személyes közreműködők – vendéglátóhelyek, szállások, attrakciók munkatársai, buszsofőrök, bolti eladók, utastársak stb. – attitűdje, azaz elfogadó vagy elutasító hozzáállása a fogyatékossgal élő emberekhez, legalább olyan súlyú hátrányteremtő tényező vagy akadály lehet az érintettek számára a turisztikai tevékenységeik során, mint a jogszabályok vagy bizonyos szolgáltatások megléte vagy hiánya (Barnes, 1995). A fogyatékossgal élő emberekkel kapcsolatos negatív attitűdök a mindennapok során sokszor diszkrimináció formájában is megjelenhetnek, és ezáltal befolyásolják a különböző közszolgáltatásokhoz (pl. oktatás, egészségügy, közösségi közlekedés) való hozzáférést, a társadalmi részvétel lehetőségeit (pl. munkavállalás), sőt az egyén magánéletét is (pl. kiközösítés, elszigetelődés).

Megítélésünk szerint az akadálymentes turizmus szempontjából is kiemelt figyelmet érdemel a diszkrimináció gyakorlatának a vizsgálata, ugyanakkor eddigi szakirodalmi kutatásunk alapján észleltük, hogy ez egy elhanyagolt kutatási terület. A helyzet az utóbbi évtizedekben javulást mutat, de a társadalom további érzékenyítése szükséges.

Az akadálymentes turizmus célcsoportjának már a lehatárolása is problémába ütközik (Farkas et al. 2022). A közvélemény sokszor nem is sorolja az érintettek közé azokat, akik élethelyzetüknél fogva rövidebb vagy hosszabb ideig tartoznak a célcsoport tagok közé: például kismamák, műtét utáni felépülés alatt lévő, időszakosan mozgáskorlátozottak, illetve az idős korosztály. Márpedig utóbbiak aránya az összlakosságon belül folyamatosan nő, és számukra az akadálymentesítés számos formája elemi szükségletként jelenik meg. Szélesebben értelmezve és kissé filozofikusan közelítve a témakörhöz, azt is mondhatjuk, hogy az akadálymentesítés a folyamatosan kényelemre törekvő emberi lét szakadatlan törekvése (Farkas & Petykó, 2020). Nagyon sokan élnek tehát közöttünk valamilyen tartós vagy átmeneti fogyatékossgal, ami akadályokat jelenthet a számukra az életük során, és korlátokat jelenthet az utazásaik megvalósításában. Valójában az akadálymentes turizmus nem más, mint egy folyamatos törekvés, mely arra irányul, hogy minden úti cél, idegenforgalmi termék és szolgáltatás elérhető legyen minden ember számára, függetlenül bármely fizikai korláttól, fogyatékossgától vagy életkortól, és attól, hogy magán- vagy köztulajdonban lévő turisztikai helyszínekről van-e szó (Farkas & Raffay, 2022). A deklarációk szintjén az akadálymentesítés már nem kérdéses, a valóság azonban más képet mutat.

A fogyatékossg fogalmának meghatározásakor nem vagyunk könnyű helyzetben, hiszen annak sokféle formája van (Miskolczy et al. 2022). Szokták szűkebben és szélesebben is értelmezni azt, hogy kik az érintettjei az akadálymentes turizmusnak (Angler, 2021). A

szélesebb körű értelmezés szerint „nemcsak a mozgásukban korlátozott személyeket, a látás- és hallássérülteket, értelmi fogyatékossgban szenvedőket sorolhatjuk ide, de azokat is, akik egyéb, életminőségükre hosszútávon kiható betegségekben szenvednek, pl. allergiával küzdenek” (Zsarnóczky, 2018: 39). A 2006-ban az Egyesült Nemzetek által elfogadott és Magyarországon is kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény kötelezi a részes államokat, hogy biztosítsák az érintett személyek hozzáférését a sport-, üdülési és turisztikai helyszínekhez és szolgáltatásokhoz (2007. évi XCII. tv.). Napjainkban már különös súlyt ad a problémának az előregedő társadalmak képe. A különleges igények idősebb korban mindenkinél előfordulnak, de emellett számos olyan egyéb élethelyzet is lehetséges, ami a speciális igényeket megalapozhatja: pl. baleset utáni rehabilitációban részesülők, kisgyermekes családok (Darcy & Dickson, 2009). Az ENSZ turisztikai világszervezete, az UNTWO elkötelezetten támogatja az akadálymentes turizmust. Ennek jegyében a 2016. évi Turizmus Világnapot is ennek a témának szentelte. A szervezet számos ajánlást fogalmazott meg és kézikönyvet adott ki a kérdéssel kapcsolatban (UNWTO Online, 2016). Az emberiség története során számos erőfeszítést tett az akadálymentesítés terén, széles körben felismert társadalmi üggyé azonban csak a 20. század második felében vált. Ma már többnyire elfogadott, hogy mindenki számára biztosítani kell azt, hogy bármely fogyatékossga ellenére is ugyanúgy része lehessen az utazás adta örömeiben, mint bárki másnak, „hiszen az élet teljességének élvezete mindenkit megillető jog” (Végh, 2005: 31). Az Európai Parlament az európai turizmus előmozdításának új kihívásairól és elképzeléseiről szóló 2015. október 29-i állásfoglalása hangsúlyozza a fenntartható, felelős és akadálymentes turizmus fejlesztésének jelentőségét; a „turizmus mindenkinek” elvét; illetve azt, hogy a turizmus teljes mértékű akadálymentesítése és megfizethetősége az ágazat fenntarthatóságának kulcseleme (EP Online, 2015).

Javasolja, hogy a tagállamok fejlesszenek ki egy Európa-szerte egységes és átlátható címkerendszert az akadálymentes ajánlatokra, valamint, hogy az idegenforgalmi ágazatra vonatkozó gazdasági támogatási programok keretében tegyék támogatási kritériummá az akadálymentesség megteremtését. A szabályozás szintjén, Magyarországon sincs elmaradás az Európai Unió más országaihoz képest. Az 1998. évi XXVI. törvény alapján a fogyatékossgal élő személynek joga van a számára akadálymentes, továbbá érzékelhető és biztonságos épített környezethez. Lehetővé kell tenni számukra a művelődési, kulturális és sportlétesítmények látogatását, továbbá a közlekedési rendszerek és eszközök biztonságos igénybevételét. A 2015-ben elfogadott új Országos Fogyatékossgügyi Program (2015–2025) megállapította, hogy a szolgáltatók még nem ismerték fel a fogyatékos emberek jelentette turisztikai lehetőségeket. A turizmus társadalmi jelenséggé válása következtében az életminőség alakításának is fontos tényezőjévé vált. Napjainkban szerencsére elfogadottá vált, hogy a fogyatékossgal élők számára az utazásokat megkönnyíteni, az ehhez szükséges fizikai feltételeket biztosítani nem csak emberiség, erkölcsi és egyben jogi kötelességünk, hanem gazdasági szempontból is fontos kérdés

(Raffay-Danyi & Ernszt, 2021). Jelenleg ez kihasználatlan rést jelent a turizmus piacán, bár az elmúlt időszakban számos pozitív ellenpélda is látható (Buhalis et al., 2012).

Erre a kihasználatlan piaci szegmensre azonban nem egy homogén csoportként kell tekinteni, hiszen az emberek fogyatékoságuk fajtájától és mértékétől függően más és más különleges igényeket támasztanak a szolgáltatásokkal szemben. Vannak olyan akadályok, amelyek valamennyi utazót érinthetnek, és olyanok is, amelyek csak egyes szűkebb szegmenshez tartozók számára jelentenek leküzdhetetlen problémát (Shaw & Coles, 2004). A különböző fogyatékoságok megléte eltérő és speciális igényeket eredményez, melyekre speciális ötletekkel, megoldásokkal lehet reflektálni. A vakok és nagyothallók (siketek) igényeit, és az ő igényeikre tervezett akadálymentesítéssel kapcsolatos kreatív megoldásokat mutatja be Zajadacz és Lubarska (2020). Az egyes turisztikai desztinációk más szinten állnak az akadálymentesség megvalósításában. Vannak olyan úticélok, amelyek különleges ajánlatokat dolgoznak ki a fogyatékosággal élők számára, mások egyenesen megkülönböztető jegyként tüntetik fel az akadálymentességet – felismerve az ebben rejlő piaci lehetőséget (Lőrincz et al., 2019). Az akadálymentes turizmus megvalósítása nem egyenlő a fizikai akadálymentesítéssel, az akadálymentes desztináció által adott élmény ennél sokkal többet jelent: a függetlenség, egyenlőség és emberi méltóság elveinek a megvalósítását a turisztikai élmény során is. A hely szellemiségének a megtapasztalása, az adott földrajzi tér felfedezése fogyatékkal élők számára is ugyanolyan fontos, mint bárki másnak. A mozgáskorlátozottak mintegy felét akadályozta fogyatékoságuk valamilyen turisztikai program megvalósításában, a látássérültek esetében ez az arány 75% (Revita Online, 2009). A fogyatékkal élő vendégek magas színvonalon történő kiszolgálása empátiát, odafigyelést követel meg a turisztikai iparág résztvevőitől.

3. Módszertan

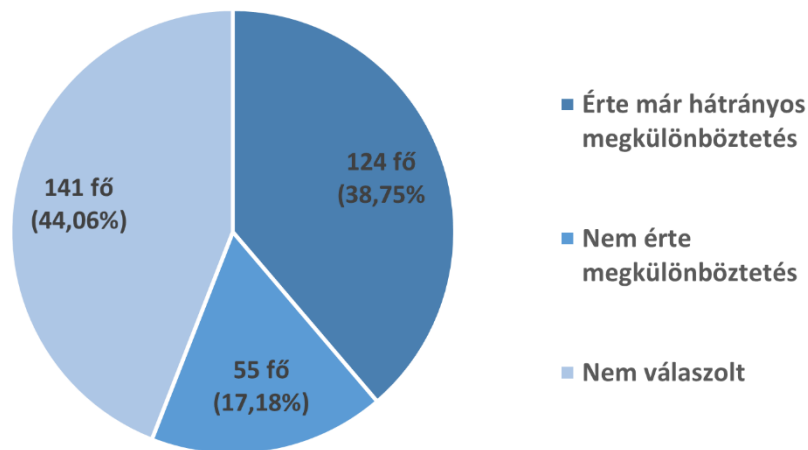
2023 őszén egy Erasmus nemzetközi projekt keretében 4 országra kiterjedő kérdőíves vizsgálatot valósítottunk meg a fogyatékosággal élők körében. Az összes 1171 kitöltött kérdőívből 320 magyar személy által került kitöltésre. Jelen elemzésünknek ez képezi az alapját. A részben személyes és részben online formában megvalósított adatfelvétel célja az volt, hogy átfogó képet kapjunk az akadálymentes turizmus aktuális helyzetéről, és az érintettek turisztikai szokásairól. Jelen tanulmányunkban azoknak a kérdéseknek az eredményeit mutatjuk be, hogy érte-e a válaszadókat az utazásaik során diszkrimináció, és ha igen, akkor annak milyen formája. A nyitott kérdésre adott válaszok ismeretében ezeket 10 csoportba rendeztük, és így végeztük el a gyakorisági elemzést. A hipotézisek tesztelésének előkészítéséhez újra kódolással egy új, bináris változót hoztunk létre, ami 1-es értéket vett fel, ha az adott válaszadót érte bármilyen diszkrimináció az utazásai során és 0-ást, ha nem. Felhasználva ezt a változót, ezt követően az egyes hipotézisek teszteléséhez a hipotézisek által meghatározott különböző csoportok (végzettség, nemek és fogyatékoság súlyossága szerinti csoportok) válaszaiban felfedezhető szignifikáns

különbségek megállapításához Khí-négyzet próbákat alkalmaztunk 95%-os konfidenciaszint mellett. A szignifikáns esetekben az eredményeket ábráztuk is, a csoportok közötti eltérések szemléltetése céljából.

4. Eredmények

A vizsgált kérdés úgy került megfogalmazásra, hogy azok, akiket még nem ért utazásaik során hátrányos megkülönböztetés, kihagyhatták a válaszadást. A megkérdezettek 44%-a emiatt nem adott választ erre a kérdésre (1. ábra). Őket tehát (141 fő) azok között tartjuk számon, akiket nem ért diszkrimináció. A válaszadók 56%-a (179 fő) válaszolt a kérdésre. Több mint kétharmaduk (69%) már élt át személyesen diszkriminációt az utazásai során. A válaszadók a 31%-a (55fő) jelezte azt, hogy nem tapasztalt hátrányos megkülönböztetést (1. ábra).

1. ábra: A „Ha tapasztalt már hátrányos megkülönböztetést fogyatékossga miatt utazásai során, mi volt az?” kérdésre adott válaszok gyakorisági megoszlása (n=320)

Forrás: saját kutatási eredmény

Ezt a létszámot kiegészítve a kérdést ki nem töltőkkel, megállapíthatjuk, hogy a vizsgálatba bevont 320 főből 196 fő (61%) nem jelezte azt, hogy érte volna utazásai során bármiféle diszkrimináció. Azok közül, akik személyesen megtapasztalták a diszkrimináció bármilyen formáját, elsősorban többségben voltak azok, akik elsősorban emberi hozzáállásban tapasztaltak hátrányos megkülönböztetést (56,4%, 70 fő). Ők elsősorban a megértés és a segítőkészség hiányát, a negatív hozzáállást, a tapintatlanságot és türelmetlenséget említették, de sajnos durvább esetek is előfordultak a válaszadók szerint (1. táblázat). Volt, akitől egyenesen megtagadták a segítséget és meg is szégyenítették. Több válaszadó is említette a kiközösítést és lenézést. Amikor az egyik válaszadó autizmusa miatt megijedt a buszon, mert letértek a kijelölt, megszokott útvonalról, megütötték és leszállították a buszról. A buszsofőrök negatív hozzáállását is többen említették, és általánosságban

elmondható, hogy a buszok technikai felszereltsége (rámpa) ellenére, a sofőrök hozzáállása miatt (nem szívesen engedik le a rámpát), ha tehetik, inkább nem utaznak busszal. Volt válaszadó, akit nem engedtek be valahova, mert vakvezető kutyával volt. Több, autizmusban szenvedő is említette, hogy sehol nem fogadják szívesen, mert az autizmusból eredő viselkedési nehézségeket nevelési hiányosságnak gondolják. Szintén viszonylag gyakori volt (18,5%, 23 fő) a tömegközlekedésben negatív tapasztalatokkal rendelkezők aránya, és ezen belül is többen említették a rámpák hiányát a helyi járatoknál, illetve a buszsofőrök negatív hozzáállását, valamint, hogy a MÁV-nál legalább 1 héttel előre be kell jelenteni, ha valaki kerekesszékekkel szeretné igénybe venni a szolgáltatást. A válaszadók 12%-a az akadálymentesítés általános hiányát említette negatív tapasztalatként és kisebb arányban, de említésre került még negatívumként az akadálymentes mosdó és a mozgássérült parkoló hiánya is. Sajnos a turizmus alapszolgáltatásai, a szálláshelyszolgáltatás és a vendéglátás terén sem kielégítő még a helyzet. Többen jelezték ugyanis azt, hogy a szálláshely, az étterem, a turisztikai attrakció vagy a fürdőhely nem volt akadálymentesített, és ezért nem tudták igénybe venni a szolgáltatást, nem volt biztosítva számukra az egyenlő esélyű hozzáférés. Szerencsére ezek említése nem volt jelentős mértékű, az ilyen típusú problémák felmerülése szerencsére napjainkban már csak eseti jelenségnek számít.

1. táblázat: A „Ha tapasztalt már hátrányos megkülönböztetést fogyatékosága miatt utazásai során, mi volt az?” kérdésre adott válaszok gyakorisági megoszlása, a diszkrimináció típusa szerint (n=124)

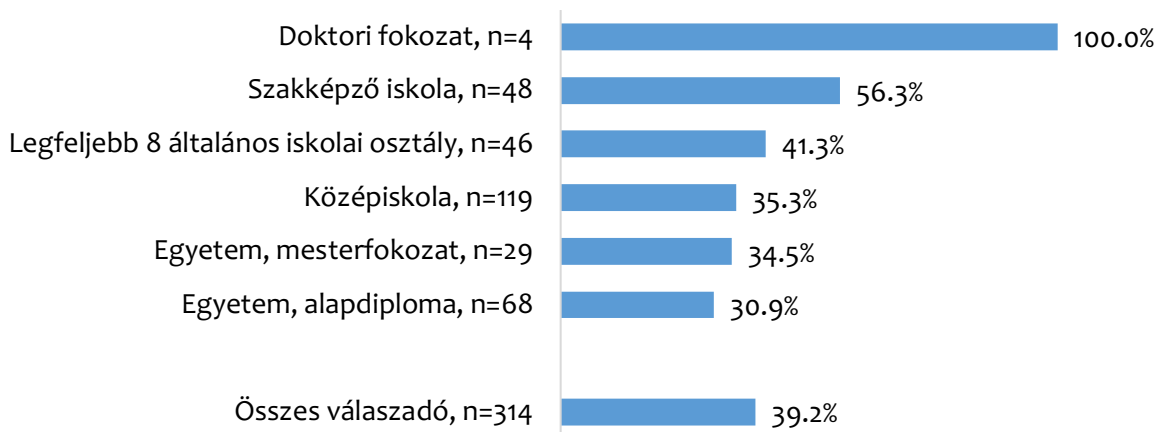
A diszkrimináció jellege	Létszám	%
Emberi hozzáállás	70	56,4
Tömegközlekedés	23	18,5
Akadálymentesítés általános hiánya	15	12
Szálláshely nem volt akadálymentesítve	4	3,2
Turisztikai attrakció nem volt akadálymentesítve	4	3,2
Rendezvény nem volt akadálymentesítve	2	1,6
Nem volt mozgáskorlátozott parkoló	2	1,6
Akadálymentes mosdó hiánya	2	1,6
Étterem nem volt akadálymentesítve	2	1,6
	124 fő	100

Forrás: saját kutatási eredmény.

H1-es hipotézisünket tesztelve, a diszkrimináció érzékelésében a Khí-négyzet próba alapján kimutathatók szignifikáns különbségek az egyes végzettség szerinti csoportok között ($p =$

0,010 < 0,05). A 2. ábrán látható, hogy az alacsonyabb végzettséggel rendelkező csoportok esetében magasabb azok aránya, akik utazásaik során érzékelték már diszkriminációt. A legfeljebb szakképző iskolai végzettségűek 56,3%-a, míg a legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végzettek 41,3%-a érezte úgy, hogy utazásai során diszkrimináció érte. Az egyetemi mesterfokozattal és egyetemi alapidplomával rendelkezők esetén ez az arány ezzel szemben csak 34,5%, illetve 30,9%. Az ábrán szerepelnek a doktori fokozattal rendelkezők is, esetükben azonban az alacsony elemszám miatt (4 fő) nem vonhatók le következtetések. Eredményeink alapján az első hipotézisünket (H1) miszerint „Az iskolai végzettség növekedésével nő a diszkrimináció érzékelésének aránya a turizmusban.” elvetjük. Az empirikus eredmények nemcsak, hogy nem igazolták a hipotézist, de azzal ellentétes mintát rajzoltak ki.

2. ábra: A diszkrimináció érzékelésének aránya az utazások során, végzettség szerint ($p = 0,010 < 0,05$)

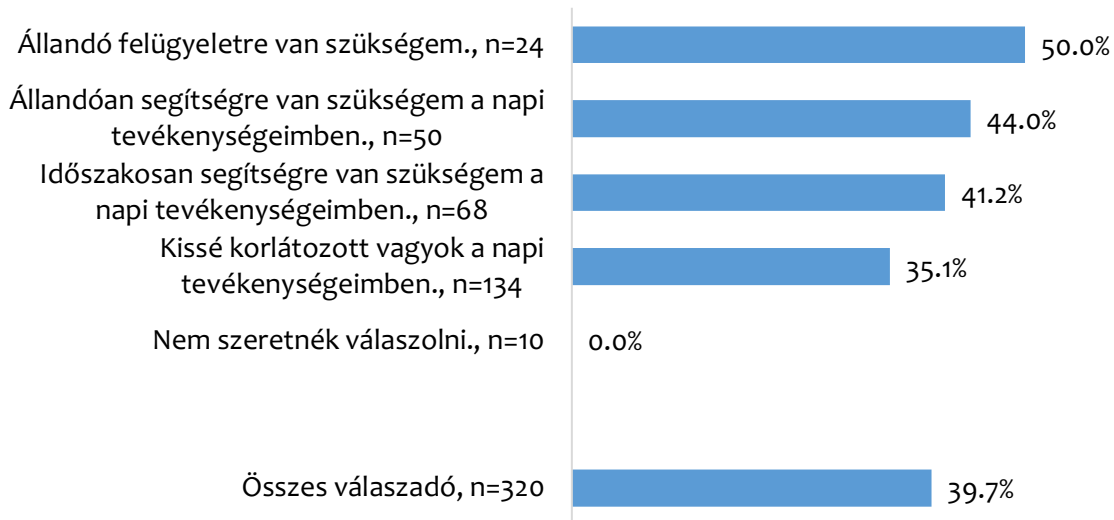

Forrás: saját kutatási eredmény.

H2-es hipotézisünket vizsgálva a Khí-négyzet próba nem adott szignifikáns eredményt ($p = 0,451 > 0,05$), így ezen hipotézisünket is kénytelenek voltunk elvetni. Eredményeink alapján tehát a nők esetén nem nagyobb a diszkrimináció észlelésének aránya a turizmusban.

H3-as hipotézisünket tesztelve viszont a Khí-négyzet próba alapján szignifikáns különbségek mutathatók ki az utazások során észlelt diszkrimináció arányában a fogyatékossg súlyosságának függvényében ($p = 0,038 < 0,05$). A 3. ábrán látható, hogy azok, akik nagyon korlátozottak a napi tevékenységeikben és azok, akiknek állandó felügyeletre van szükségük 52,9%-ban, illetve 50,0%-ban érzik úgy, hogy diszkrimináció érte őket a turizmusban. Ezzel szemben azok, akiknek csak időszakosan van szükségük segítségre a napi tevékenységeikben és azok, akik kissé korlátozottak a napi tevékenységeikben csak 41,2%-ban és 35,1%-ban találkoztak saját bevallásuk szerint diszkriminációval az utazásaik során. Eredményeink alapján tehát a harmadik hipotézisünket miszerint a fogyatékossg súlyosságának mértékével párhuzamosan növekszik a turizmusban észlelt diszkrimináció mértéke, elfogadjuk.

3. ábra: A diszkrimináció érzékelésének aránya az utazások során, a fogyatékoság súlyossága szerint ($p = 0,038 < 0,05$)

Forrás: saját kutatási eredmény.

5. Összegzés

A kutatásban részt vevők előzetes várakozásával szemben nem igazolódott be az, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők érzékenyebbek az őket ért hátrányos megkülönböztetésre, ezért esetükben magasabb lesz az észlelt esetek száma. Ugyancsak hibás volt az az előfeltevés, hogy a nők érzékenységük miatt inkább érzékelik az utazás során előforduló bármely diszkriminációt. Egyértelmű viszont az, hogy minél súlyosabb valakinek a fogyatékosága, annál nagyobb a vele szembe előforduló hátrányos megkülönböztetés gyakorisága. Ez a társadalmi gyakorlat nem helyes, mivel tovább nehezíti a súlyos fogyatékosággal élők részvételét az akadálymentes turizmusban. Kellő szándék és elhatározás esetén, a turizmus szereplőinek, illetve a szolgáltatásokat végző munkavállalóknak az érzékenyítésével, továbbképzésével, a negatív esetek feldolgozásával a helyzet gyorsan javítható lehetne. A befogadó és inkluzív társadalmi környezet folyamatos fejlesztése szükséges feltétele az akadálymentes turizmus további fejlődésének.

Irodalomjegyzék

- Angler, K. (2021). Kívül-belül akadálymentesen. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 6 (1): 78–92. DOI: 10.15170/TVT.2021.06.01.05
- Barnes, C. (1995). *Measuring disablement in society: Hopes and reservations*. Leeds: University of Leeds, School of Sociology and Social Policy, Disability Research Unit. <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/Barnes-measuring-dis.pdf/>

- Bernát, A., Petri G., Vajda D. & Kozma Á. (2022). A fogyatékosággal élő emberek jogaival és társadalmi részvételével kapcsolatos lakossági attitűdök. In: Kolosi, T., Szelényi, I. & Tóth I. Gy. (szerk.) *Társadalmi Riport 2022*. Budapest: TÁRKI, pp. 493–506.
https://tarki.hu/sites/default/files/2022-12/493_506TRIP2022_BernatPetriVajdaKozma.pdf
- Buhalis, D., Darcy, S. & Ambrose, I. (2012). *Best Practice in Accessible Tourism: Inclusion, Disability, Ageing Population and Tourism*. Bristol, Blue Ridge Summit: Channel View Publications. DOI: 10.21832/9781845412548
- Darcy, S. & Dickson, T. J. (2009). A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 16 (1): 32–44. DOI: 10.1375/jhtm.16.1.32
- Farkas, J. & Petykó, Cs. (2020). A fogyatékoság, az akadálymentesség és a mobilitás, mint egzisztenciális alaptulajdonság. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 5 (4): 43–55. DOI: 10.15170/TVT.2020.05.04.03
- Farkas, J. & Raffay, Z. (2022). Az utazás, a hálózatosodás és az akadálymentesség kontextusai az életfilozófia, illetve a buddhista bölcsélet tükrében. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 7 (2): 83–99. DOI: 10.15170/TVT.2022.07.02.06
- Farkas, J., Raffay, Z. & Petykó, Cs. (2022). A new approach to accessibility, disability and sustainability in tourism – multidisciplinary and philosophical dimensions. *Geojournal of Tourism and Geosites* 40 (1): 319–326. DOI: 10.30892/gtg.40138-834
- Lőrincz, K., Lang, L. A. & Banász, Zs. (2019). A Balaton térségi imázsa a helyi lakosság szemszögéből. *Modern Geográfia* 14 (4): 1–14. https://www.moderngeografia.eu/wp-content/uploads/2019/12/2019_IV_01_lorinczetal.pdf
- Miskolczi, M., Jászberényi, M., Munkácsy, A. & Nagy, D. (2020). Accessibility of major Central and Eastern European cities in Danube cruise tourism. *Deturope: Central European Journal of Tourism and Regional Development* 12 (3): 133–150. DOI: 10.32725/det.2020.025
- Raffay-Danyi, Á. & Ernszt, I. (2021). Esélyegyenlőség a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa projekt rendezvényein. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 6 (1): 5–19. DOI: 10.15170/TVT.2021.06.01.01
- Shaw, G. & Coles, T. (2004). Disability, holiday making and the tourism industry in the UK: a preliminary survey. *Tourism Management* 25 (3): 397–403. DOI: 10.1016/S0261-5177(03)00139-0
- Végh Zs. (2005). A segítséggel élők turisztikai lehetőségei Magyarországon. *Turizmus Bulletin* 8 (4): 26–38.
https://igyutazunk.hu/storage/media/2022/Turizmus%20Bulletin_%C3%89vf.8_2004_04.pdf
- Zajadacz, A. & Lubarska, A. (2020). Sensory gardens as place for outdoor recreation adapted to the needs of people with visual impairments. *Studia Periegetica* 2 (30): 25–43. DOI: 10.5604/013001.0014.3170

Zsarnóczy, M. (2018). The Future Challenge of Accessible Tourism in the European Union. *Vadyba Journal of Management* 2 (33): 39–43. <https://ltvk.lt/vadyba-journal-of-management/archive/>

Online források

KSH Online (2022) Népszámlálási eredmények.

<https://nepszamlalas2022.ksh.hu/eredmenyek/vegleges-adatok/>

Revita Online (2009). (2009). *Fogyatékos emberek turisztikai szokásai és igényei*. Motiváció Alapítvány és Revita Alapítvány. <https://docplayer.hu/3106193-Fogyatekos-emberek-turisztikai-szokasai-es-igenyei.html>

UNWTO Online (2016). *Highlights of the 1st UNWTO Conference on Accessible Tourism in Europe (San Marino, 19-20 November 2014)*.

<https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284417902/>

WHO Online (2011). *World Report on Disability. Summary*.

<https://www.refworld.org/reference/annualreport/who/2011/en/89207/>

EP Online (2015). *Az Európai Parlament 2015. október 29-i állásfoglalása az európai turizmus előmozdításának új kihívásairól és elképzeléseiről (2014/2241(INI))*.

<https://op.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/9801e0e5-b56a-11e7-837e-01aa75ed71a1/>